

БАЦЬКАЎШЧЫНА

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAČKAUSČYNA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Bačkauščyna“ („Das Vaterland“), (13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck. „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14

Цана: Нямеччына: на год. — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.; ЗША і Канада: на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 м. Ангельшчына й Аўстралія: 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл. Бэльгія: 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. Францыя: 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. Аргентына: 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. Перасылка лётніцкай поштай камтэе падвойна. Падвойныя нумары камтэе падвойна. Паддзіючыя нумары газеты разам з «Калаўскамі» ўважаюцца за падвойныя.

Банковае konto: Zeitung „Bačkauščyna“, Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“	DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“	THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER “THE FATHERLAND.”
32 (468)	Нядзеля, 30 жнівня 1959	ГОД ВЫДААНЬНЯ 13

Contra spem - spero

Можна спадзявацца, што мы знаходзімся на парозе паважных падзеяў. Праўда, як ведаем з гісторыі, уплыў на вялікія падзеі не заўсёды мелі адпаведна вялікія людзі, ў выніку чаго паўсталі жаклівыя катаклізмы, ў якіх гінулі і цярпелі мільёны людзей. Але ня будзем лавіць рыбу перад невадам, таму да сямнаціх падзеяў спрабум падысьці ўзброіўшыся хоць малой дозай оптымізму.

Факт запрашання Хрушчова ў Амэрыку сьвет прыняў парознаму: У Маскве з блага маскаванай радасьцяй, у Лёндане з цялячым захапленьнем, ў Парыжы з крытычным незадаваленьнем, у Боне зь непакоем. Ад гэтай сустрэчы на су-пярвархох паваяла духам праклятай памяці Ялты — з тэй розьніцай, што канцэрт з квартэту ці трыё ператвараецца ў дуэт двух моцных гэтага сьвету.

Зразумела, што найбольш балюча адчулі запрашаньне Хрушчова панявольныя Маскоўя народы. Бо і трэба-ж гіро-ніі лёсу, каб гэта здарылася некалькі дзён пасля урачыстай рэзольцыі амэ-рыканскага парлямэнту і дэкларацыі Прэзыдэнта, якую з энтузіязмам сустрэлі гэтыя народы, а на якую так вызывы-ліся Хрушчоў і бальшавіцкая прапаган-да. Зусім натуральна, што створылася прыкрае ўражаньне: адной рукой пад-лісваюць шлахотную дэкларацыю аб лё-се панявольных народаў, а другую вы-дзіваюць да Хрушчова — галоўнага вер-хавода панявольнікаў.

Сяньня яшчэ цяжка сказаць, што бы-ло прычынай гэтых нечаканых запысо-наў і то ў крытыцы для Масквы час, калі ў вапощнім годзе камунізм атры-маў столькі цяжкіх паразьў у раёне яго-най найбольшай экспансіі — ў Азіі і на Ёлізікім Усходзе. Хрушчоў у такім вы-

падку не зрабіў-бы такой прыемнасьці свайму канкурэнту...

Даволі непераканальна гучыць тлумач-човыне, што Хрушчоў вельмі блага паін-фармаваны аб Амэрыцы і таму, калі ён сваімі вачмі ўбачыць яе, ён зьменіць пе-ракананьне і тактыку. Можна навет ёсьць і такія наіўныя, якія мрояць, што Хру-шчоў у вапощні дзень свае візыты ска-жа: «Ай ляйк Айк, Ай чуз фрыдом...» і папросіць правоў палітычнага эмігран-та...

Хрушчоў, рэч зразумелая, з радасьцяй прыняў запысоны, бо сустрэча на «су-пэрвархох» — ягоная найбольшая мроя, чаго ён нават не маскаваў. Прыняў за-пысоны з радасьцяй, але не таму, што ён ня меў уяўленьня аб амэрыканскім жыцьці і хацеў пабачыць, як расьце ку-курুза ў паўдзённых штатах.

Не забыўся Хрушчоў і аб акампаьня-мэнце да свайго дуэту з Айзэнгаўэрам: у Ляосе камуністы пачалі ваенныя дзе-янньі. Можна Хрушчоў хацеў адплаціцца харошым за прыгожае, а таксама зра-біць прыемнасьць свайму партнэру, ду-маючы, што Айзэнгаўэру, як былому вайскоўцу, гэтая ваенная музыка будзе прыемнай для вуха... Так, ці інакш — акампаьнямэнт ёсьць.

Усё-ж кажная палка мае два канцы. Таму можна і гэтыя несваечасовыя ві-зыты дадуць неблагія вынікі: Канфэ-рэнцыя на г. зв. «вярхох» з шырокім колаж дзельніцаў давала-б Хрушчову большую трыбуну для прапаганды і шы-рошчы дыпазон дзеяньня — выкары-стоўваньня разыходзанняў паміж за-ходнімі саюзьнікамі. Затое ў чатыры во-чы Айзэнгўэр вайскавай мовай можа і скажа Хрушчову некалькі словаў, над якімі гэты апошні будзе прымушаны за-думецца. Затое Айзэнгаўэру было-б ня-зручна сказаць гэта, калі-б яго пад ста-

лом цягаў за крызо і паўстрымоўваў, прыкладам, Макмілян. Паўтараем, можа, але ці скажа — speriamo...

Найбольш сумным зьяўляецца факт, што напярэдадні гэтых падзеяў у заход-нім блёку выявіліся небяспечныя ры-сы. Дэ Голь — найбольш няздысцыплі-наваны партнэр, ня толькі старпэдаваў пажаданую канфэрэнцыю кіраўнікоў са-юзных дзяржаваў, што прымусіла Ай-зэнгаўэра лётаць на размовы з кожным паасобку, але і ставіць вымогі не да прыняцця для саюзьнікаў, а менавіта — каб яны выказалі поўную салідарнасьць з францускай акцыяй у Альжыры. Праў-да, яшчэ неафіцыйна, але выказваюцца пагрозы, што ў выпадку адмовы, Фран-цыя можа выступіць з НАТО.

Набіраючы сілы да дуэту, Хрушчоў у Ялце (як міла гучыць для яго слова «Ялта») радасна пацірае рукі: вада на ягоны млын... Але і адпачываючы, Хрушчоў не забываецца аб дзеяньні. Ад-разу, як толькі стаўся ведамымі разы-ходжаньні ў заходнім блёку, на парозе дэ-голюскага палацу зьявіўся савецкі пасол у Францыі Вінаградуў з нотай і мэмарандумам Хрушчова. У гэтых сваіх «пісьменах» Хрушчоў засьляе дэ-Голя камплімэнтамі і быццам-бы сырэна спа-кушае: «Хадзі да мяне: будзем кахацца на сьмерць і жыцьцё, а Адэнаўэр раней ці пазьней цябе здрадзіць...» Такі, менш-больш, сэнс мелі хрушчоўскія па-сланьні.

Больш чымся сумлёўна, што дэ Голь паверыць маскоўскаму ваўку пад маскай сырэны, але факт застаецца фактам, што кожная трэшчына ў заходнім блёку ускладняе палажэньне Айзэнгаўэра. Буд-зем спадзявацца, што падчас свайго по-быту ў Парыжы Айзэнгаўэр загладзіць гэтыя прыкрыя трэшчыны. Speriamo...

У часе свайго апошняга падарожжа па Польшчы Хрушчоў сьцьвердзіў, што прымусовая калектывізацыя сельскай гаспадаркі непажаданая. Мы дапоўнім Хрушчова, што ў СССР прымусовая ка-лектывізацыя была ня толькі непажа-данай, але й вялікім злачынствам, бо яна суправаджалася фізычнай ліквіда-цыяй сотняў тысяч і мільёнаў сялян.

Але навет пасля гэтага няпоўнага прызнаньня Хрушчова трэба было-б спадзявацца, што партыйнае кіраўніцтва зробіць з сваіх памылак адпаведныя ля-гічныя выснавы — што яно будзе імкну-цца ня толькі не паўтараць сваіх памы-лак у будучыні, але таксама пастараец-ца напярэць старыя памылкі. Нажаль, гэ-тага пакуль-што ня відаць. Назіраецца-ж адваротнае.

Мы, напрыклад, ведаем, да чаго да-вляла прымусовая калектывізацыя сель-скую гаспадарку на Беларусі. Тут яна й да сьняня ніяк ня можа падняцца на ногі. Нягледзячы на гэтага, катастро-фальных вынікаў сваёй сельскагаспа-дарчай палітыкі ў Беларусі партыя ня хоча браць на увагу. Засьлепленыя пар-тыйныя дагматыкі на нашай біцькаў-шчыне й далей прапануюць карыстацца старымі мэтадамі прымусу й гвалту ў сельскай гаспадарцы, мэтадамі, якія ся-бе не апраўдалі, і якія — паўтараем — самымі-ж савецкімі партыйнымі кіраў-нікамі перад замежнай аўдыторыяй на-зываюцца непажаданымі.

Восьмем, напрыклад, артыкул Кавалеўскага «Разьвіцьцё і зьбліжэньне дзь-вюх формаў сацыялістычнай уласнась-ці», зьмешчаны ў газэце «Советская Бе-лоруссія» 18-га ліпеня сёлета. Напачатку Кавалеўскі дае ў ім цэлую лекцыю аб тым, як, паводля бальшавіцкіх тэорыяў, пры сацыялізьме й камунізьме павінна адбывацца зьліцьцё розных формаў ула-

снасьці ў вадну агульнанародную, гэта значыць — дзяржаўную ўласнасьць. Пасьля, на прккладзе БССР, ён намага-ецца паказаць, як гэты працэс збліжэнь-ня й зьліцьця розных формаў уласнась-ці адбываецца на практыцы. Мало таго, будучы, відаць, неадступным дагматы-кам і нецярплівым прыхільнікам неад-кладнага ажыцьцяўленьня бальшавіцкіх догмаў. Кавалеўскі прапануе канкрэтныя захады дзеля хуткай ліквідацыі рэшт-каў уласнасьці калгаснікаў, гэта зна-чыць — іхных прысялібных дзялянак. Пры гэтым ён не забываецца падкрэсь-ліць, што «мепрыемствы ў справе зьме-шчання ўласнай дапамагавой гаспадаркі калгаснікаў павінны праводзіцца без поспеху, на дабрахвотных умовах». Аднак усю крывадушнасьць сваіх заяваў аб «дабрахвотнасьці» выкрывае сам-жа Кавалеўскі сваімі прапановамі аб прак-тычным ажыцьцяўленьні гэтага мера-прыемства.

На думку Кавалеўскага, «ужо на да-дзенай ступені разьвіцьця грамадзкай гаспадаркі калгасаў БССР» можна было-б скараціць «прысялібныя надзелы ў ме-жах населенага пункту да 0,12-0,15 гэк-тара». Дадатковыя-ж надзелы «у вы-значных межах» трэба было-б, паводля яго, даваць калгаснікам на палявых калгасных землях.

Пытаньне дадатковых надзелаў па-вінна было-б вырашацца штогод у калгасным сходзе, асобна для кожнага калгасніка. Гэта, паводля Кавалеўскага, магло-б стаць «магутнай зброяй умаца-ваньня працоўнай дысцыпліны».

Дык вось як у ўяўленьні Кавалеўскага — а ў ягонай асобне папэўна і ўсяе пар-тыйнае верхавіны БССР — выглядае бальшавіцкая «дабрахвотнасьць»! Ён прапануе загадам зьверну адбараць у калгаснікаў палову іхных дасюлешніх старанна апрацоўваных прысялібных дзялянак, а другую палову аддаць у ра-спараджаньне адміністрацыі калгасаў з мэтай лепшага падпарадкаваньня кал-гаснікаў працоўнай дысцыпліне, бо калгасныя сходы, як ведама, нічога сва-бодна й пасвойму вырашаць ня могуць.

Такім чынам, шляхам адміністрацый-нага гвалту, калгасніку абцяюць адаб-раць у яго з часам апошнюю апору яго-нага існаваньня. Навет Кавалеўскі ня змог прамоўчыць, што «ў калгасах БССР у 1957 годзе прыбыткі ад прыватнай га-спадаркі складалі каля паловы агуль-ных прыбыткаў сямі калгасніка». Ве-дама, аднак, што ў запраўдасьці пры-быткі ад прыватных гаспадарак склада-юць і цяпер больш за палавіну жыцьцё-вых сродкаў калгасніка.

Гэтыя факты яскрава адлюстроўваюць трагічнае палажэньне беларускага кал-гаснага сялянства й банкруцтва калгас-най сыстэмы. Агравіўшы ў беларускага селяніна амаль усю зямлю, увесь жывы й мёртвы гаспадарчы інвэнтар і загнаў-шы яго адбываць штодзённую казённую паншчыну на калгасных палёх, савец-кая дзяржава ня здольная забясьпечыць яму сродкаў на існаваньне. Калгаснік змушаны ратаваць сваё невясёлае жыцьцё на маленькім кавалачку свайго агароду, які таксама пагражаюць адаб-раць у яго, каб гаспадары зямлі канчат-кова падпарадкаваць бяздушной дзяр-жаўнай сыстэме. Гэта ўжо не эксплуата-цыя, а дзікі рабунак і разбой драпеж-ніцкай дзяржавы.

І вось у той час, як у Польшчы Хруш-чоў разводзіць аб неэмагэагэнасьці свай партыйнай, тэндэнцыйнай праўды, ілюзорная, штучная, выдуманая ў пар-тыйных кабінэтах паводля марксыстоў-ска-ленінскай тэорыі, гаварыць народнай мовай чыстую праўду — рэч, што мя-жуецца з запраўднай адвагаю. У такіх умовах партыйнага ціску і сам хітрак Броўка губляецца часамі, ня можа знай-сьці музу паэзіі, злавіць яе на сваю ву-ду:

(Заканчэньне на 4-ай бач.)

Крыху аб мастацкай праўдзе

Адным з самых істотных, глыбокіх і асноўных якасьцяў мастацкага твору што прыйшлі прызь вякі да нашых дзён — зьяўляецца **мастацкая праўда**, здоль-насьць і шчырае імкненьне мастака га-варыць чыстую праўду, якая-б ні была яна горкая, салёная, а часамі страшная й жудасная. Усё **вялікае ё мастацтве** заўсёды было арганічна павязанае і спалучанае з **праўдзівасьцю творчасьці** і толькі праўдзівае апавяданьне, адлюст-раваньне рэчаіснасьці, чалавечых думак і пачуцьцяў, — магло стацца, вялікім мастацкім творам. Гэта ўсё для ўсіх эра-мела і даўно ўжо ператварылася ў за-павет, у аксіёму мастацкага жыцьця. Дык што будзе, калі мы з падобных па-зыцыяў падыйдзем да савецкага маста-цтва? Ці магчыма, навет, самая пастаноў-ка такога пётаньня? Хіба-ж мы ня ба-чым сярод мастакоў робатаў дзяржаў-най сыстэмы й далітыкі? Мы дастаткова ведаем, што й сярод беларускіх савецкіх мастакоў ёсьць артадаксальныя партый-цы, верныя слугі рэжыму, нязьменныя лякіроўшчыкі савецкага жыцьця, гарла-ны-агітатары, нахшталь таго самага Броўкі, які заўсёды

— чуже моцны грунт,

Для кожнай бочкі зробіць шпунт»

(ЛіМ 1-2, 1958).

Броўка, паводля апініі сваіх-жа тава-рышоў, будзе пісаць на загад партыі, што апошняй толькі патрэбнае: п'еса — дык п'есу, раман — дык раман, санэт — дык санэт:

— Да усяго падрыхтаваны,
Шчыра ўзяўся за раманы!»
(«Беларусь» Нр. 6, 1955).

Тут ёсьць і проста дысцыплінаваньня сябры саюзу з партыйнымі білетами і зьяз іх, што працуюць, як чыноўнікі, ра-меснікі. Ёсьць лабегачы за кар'ерай, за

даўгім рублём, за люксусовай дачай і аўтам. Ёсьць тыя, што імкнуцца пар-тыйнай творчасьцю рэабілітаваць свае мінулыя памылкі і пралікі. Ёсьць, на-рэшце, каля мастацтва нямала прыпад-ковых людзей. Ёсьць усялякія, розных колераў і адценняў. Усе яны воляі ці няволяі, так ці інакш, мусяць «**гнасьці сваю леру**», як гэта было сказана тава-рышамі Цікоцкага («Беларусь» Нр. 1, 1956).

Але... Не зайздросны лёс такіх лерні-каў, апяваючых партыйную нуду. І са-мым непахісным, бязьлітасным і спра-вядлівым **мэсьціцам** становіцца для іх і іхнай творчасьці перш за ўсё, менавіта, **самое мастацтва**, мастацкая праўда. Вар-та толькі мастаку запяць на нотах на-дзённасьці, «злабы дня», як пачне зьні-каць прысутнасьць мастацкай якасьці. Чым больш тэндэнці, тым менш маста-цтва. Як канстатуюць на сходах, нарадах, канфэрэнцыях: у БССР за апошнія гады **войстра зьнізіўся ўзровень якасьці** ўва ўсіх галінах творчай мастацкай дзей-насьці. Штампы, трафарэт, голая агітка, ілжывы патас, бездапаможнасьць, пры-мітывізм, схэматычнасьць і іншыя па-добныя хібы й грахі. Сучасная, надзён-ная тэма, як правіла, выпадае з маста-цкай вартасьці, робіцца ў лепшым выпад-ку рамесніцкім вырабам. Як кажа Пі-мен Панчанка:

— «Пішам пра сучасьніка мы сумна,
Траскатня, ці жвачка са сьлязой!»
(«Полымя», Нр. 7, 1958).

Атрымоўваюцца не паэзіі, але, павод-ля трапічнага выразу саміх аўтараў, — «**дрындушка**» («ЛіМ», 21. 3. 1959). Дрын-душкамі напоўненыя музыка, драматы-гія, жывапіс. На сцэне тэатраў ганеб-на праваліліся п'есы: «Руканіс прафэ-сара Волжына» Рахленкі, «Цэнтральны ход» Дорскага й Губарэвіча, «Сьвятло з

Усходу» Глебкі, «Глыбокая плынь» Ша-макіна, «У бітве вялікай» Маўзона, «Людзі й д'яблы» Крапівы (у тэатры імя Я. Ко-ласа), і іншыя, што толькі дзень, другі лабачылі святло рампы (падаю паводля ЛІМ-а, 30. ІІ. 1958, 7. 5. 58, 16. 8. 58, 15. 10. 58, 7. 6. 58, «Сов. культура» 9. 9. 58, «Полымя» Нр. 4, 1958).

Чытач адмаўляецца чытаць кніжкі, слухач слухаць падобную музыку, гля-дач ісьці ў тэатр на ультра-савецкую п'есу і опэру, купляць сучасныя малюн-кі. Супраць надзённай «дрындушкі» іс-нуе маўклівы супраціў, апавыцыя, саба-таваньне, нешта нахшталь італьянскай забастоўкі ў народзе. І гэта ўсё робіць **праўда мастацтва**, аб якой забываюцца савецкія мастакі. Праблема павязьць, спалучыць, дасягнуць еднасьці партый-най тэндэнцыйнасьці з мастацкай якась-цяй, што ад першых год бальшавіцкай улады была пастаўленая ў савецкім ма-стацтве, ня толькі й за 41 год ня выра-шана, але й поўнасьцю правалілася, ды-скрэдытавалася. Далейшыя намаганьні й высілкі тут нічога дапамагчы ня могуць. Нельга адначасова служыць і Богу і Ма-мею.

Усе пададзеныя намі думкі пераканаў-ча пацвярджаюцца працэсам мастацкай творчасьці ў БССР. Аднак, гаворыць і разважаць аб праўдзівасьці ў савецкім беларускім мастацтве ня толькі магчыма, але, навет, патрэбна і карысна. Ніводзін буйны творца ня можа сядзець толькі ў партыйным крэсьле, абмяжоўваюцца партыйнай тэндэнцыйнасьцю, ня можа не адчуваць вялікіх запаветаў мастацкае праўды. І сярод беларускіх мастакоў знойдзецца — і ці мала — здольных люд-зей, зусім на чужых уплывам праўдзі-вага адлюстраваньня. У беларускіх ма-стакоў тут шмат значных яшчэ іхнае пераважна сялянскае паходжаньне, узь-

Бывай, родная Беларусь!

Нядаўна ўпаўнаважаны Магаданскага саўнаргасу Іванікаў прыяжджаў у Менск, як ў нейкую каленію, набіраць беларускіх юнакаў і дзяўчат на працу ў гэтак званы далёкі край — Калыму. Ня першы раз такія агенты, як Іванікаў, прыяжджаюць у Беларусь па маладую працоўную сілу. Цяжка падлічыць колькі яны вывезлі гэтай «рабсілы» ў далёкія краі — на Калыму, на Сахалін, на Поўнач, у тундру і на цаліну. Колькі юнацкага гора і смутку хаваецца пад гэтым зьдэклівым, безасабовым скаротам «рабсіла»!

«Мы вельмі ўдзячныя, цыннічна заяўляе Іванікаў на балонках газэты «Чырвоная зьмена», што камсамольская арганізацыя Беларусі накіроўвае да нас сваіх лепшых юнакоў і дзяўчат».

Раскрадаюць залаты фонд беларускай пацыі — моладзь.

Камсамольская газэта «Чырвоная зьмена» замест сапраўднай дапамогі беларускай моладзі, дапамагае агентам цягнуць яе ў «далёкія краі» — як-бы й сапраўды няма да нашай моладзі працы на сваёй яшчэ неадбудаванай Бацькаўшчыне!

Вось Іванікаў ужо на Менскай станцыі з групай юнакоў і дзяўчат, якіх вязуць у Магадан, бухта Нагаева, Калыму. Карэспандэнт «Чырвонай зьмены», як-бы ўсьлед за групай, падмазваючыся, уздыхае таксама:

«Магадан... Далёкі сібірскі горад. Ніхто зь юнакоў і дзяўчат ня мае аб ім ніякага ўяўленьня».

Гэта праўда. Ня ўся моладзь ведае, што Магадан — гэта горад савецкіх катаржнікаў, рукі якіх закладалі, будавалі яго, што Магадан, куды вязуць цяпер беларускую моладзь, стаіць на касцёх тых-зьявольных — на касцёх бацькоў і дзядоў. Кожная цагліна Магадану, аблітая крывёю папярэднікаў — гэта жудасная гісторыя савецкага нявольніцтва.

— Цудоўныя рэбятка, як на падбор! Усьмешліва лобуюцца Іванікаў сваім таварам.

З фоты газэты «Чырвоная зьмена» бездапаможна глядзяць на нас маладыя твары — пашто ім ехаць у той Магадан, калі кожны зь іх хоча застацца тут?

Камсамолка зінаіда Паўловіч у Менску працавала муляром. За два гады працы яна збудавала шмат будынкаў. Менск з яго шырокімі, прыгожымі вуліцамі стаўся для яе родным і бліскім. Тынкоўшчыкі Уладзімер Куракевіч і Алена

ГОЛАД — ЗБРОЯ ПАРТЫЙНАГА ПРЫМУСУ

(Закапчэньне з 1-ай бач.)

у творы Маркса ды Леніна — на жыццёвую праўду. І тады яны пераканаюцца, што адзін прыклад прадукцыйнасці маленькіх уласных гаспадарак калгаснікаў і вялізарных «сацыялістычных» калгасаў — найлепшы доказ перавагі прыватнага спосабу землякарыстання над гэтак званым сацыялістычным. Пара таксама зрабіць з гэтага адпаведныя высновы.

А. Г.

Мацкевіч пакідаюць сваіх матак і едуць на Ўсход. Аляксандар Новік працаваў у Менску электразваршчыкам, але геную спецыяльнасць патрабуе, бачыць, Магадан. Друкар Грыгарчук не патрэбны больш для беларускай друкарні...

Лічаныя хвіліны застаюцца да адыходу цягніка Менск—Масква. Апошнія словы разьвітання, горкія жарты і пажаданьні.

«Хоць і шкада ім разьвітацца з прыгажуню Менскам, — піша «Чырвоная зьмена», — але іх кліча зямля сібірская».

— Бывай, родная Беларусь! Лунае ў думках кожнага зь юнакоў.

Дваццаць год

24-га жніўня — 20-я ўгодкі падпісання гэтак звананага пакту Рыбэнтроп-Молатаў. Гэтая злачынная змова фашызму з камунізмам выдатна спрычынілася да Другой сусветнай вайны, якая каштавала дзесяткі мільёнаў людзкіх жыццяў, жаклівы ўспамін аб якой яшчэ сёння палюхае людзей. Таму варта прыгадаць гэтую сумную дату, тым больш, што бальшавіцка прапаганда неахвотна згадвае аб гэтых фактах, а калі згадвае, дык сьведама выкрывляе праўду.

Хрушчоў, які выкрыў шмат сталінскіх злачынстваў, усё-ж абараняе гэтую злачынную змову, тлумачачы яе манэўрам дзеля «выігрышу часу». Няшмат хто паверыць гэтым хрушчоўскім казкам, але сам факт, што цяперашні кіраўнік СССР сьведама абараняе змову з фашызмам і выкрывляе ейны сэнс — сымптом вельмі сумны, які гаворыць аб крывадушнасці цяперашняй палітыкі Крамля. Коротка, прыгадаем падзеі, якія адбываліся 20 год таму.

Увесну 1929-га году свет выразна бачыў, што Гітлер імкнецца да вайны і што някія ўступкі ці канцэсіі далей немагчымыя. Адзіным сродкам паўстрыманьня гітлераўскай экспансіі магла быць моцная антыфашыстоўская кааліцыя. Адказам на гэтак званую «вось Бэрлін-Рым-Токіё» магла быць падобная «вось Лёндан-Парыж-Варшава-Масква». Таму ўлетку 29-га году ў Маскву выехалі ангельская і французская вайсковыя місіі, заданнем якіх было стварэньне антыфашысцкай кааліцыі. З даручэньня савецкага ўраду гутаркі з гэтымі місіямі вёў Варашылаў. Перамовы трывалі доўга — іх знарок зацягваў Варашылаў, бо, адначасна і ў саўраце, Сталін прась нямецкага пасла ў Маскве Шуленбурга запрапанаваў Гітлеру пакт неагрэсіі, а, навет, саюз. Гітлер думаў нядоўга і згадзіўся на запрапанаваны Сталінам пакт. У выніку гэтага Варашылаў спыніў перамовы з заходнімі місіямі і яны выехалі з Масквы, куды прыляцелі Рыбэнтроп. Такім чынам, 21-га жніўня 1939-га году быў падпісаны пакт Рыбэнтроп-Молатаў, які ня толькі разьвязаў Гітлеру рукі, але заахвочваў яго да вайны. Бальшавіцкая

«Чырвоная зьмена» правільна разгадала думкі беларускіх юнакоў, якіх прымушавалі вязуць на Калыму, зямлю сібірскую.

Нялёгка на душы ў беларускіх дзяўчат і хлапцоў, калі іх гоняць з Бацькаўшчыны шукаць сабе прытулку ў Магадане. Крыўдна яшчэ больш, што на іхнае месца, на «шырокія і прыгожныя вуліцы Менску», прывязуць іншых муляроў і друкароў, можа навет з тых-жа сібірскіх земляў, куды цяпер едуць яны. Бусны міжвольна будуць шаптаць:

— Бывай, родная Беларусь. Зычыць вам, дарагая моладзь, шчаслівага павароту.

Прапаганда называла гэты пакт «гістарычнай падзеяй», а бальшавіцкія правадчыкі радысна пілі за здароўе Гітлера і перамогу фашызму. Вось, напрыклад, словы Сталіна: «Я ведаю, як нямецкі народ любіць свайго фюрэра. Таму й хачу выпіць за ягонае здароўе».

Прысутныя дружна выпілі, а сярод прысутных быў і Хрушчоў.

Бальшавіцкія валадары парвалі дзесяткі міжнародных умоваў і пактаў, аднак пакт Рыбэнтроп-Молатаў яны выконвалі ляляна, і ўскіямі сродкамі дапамагалі Гітлеру зьнішчыць заходнія дзяржавы. Умовы не датырмаў Гітлер.

Хрушчоўскае апраўданьне злачыннага пакту Рыбэнтроп-Молатаў гучыць фальшыва, і нікога ня можа пераканаць. Таму, калі-б сьнянны Хрушчоў шыра імякнуўся да мірнага суіснаваньня і зьменшаньня міжнароднага напружаньня, ён у першую чаргу мусіў бы асудзіць злачынную змову Сталіна з Гітлерам-камунізму з фашызмам.

Аднак ён гэтага ня робіць, а, наадварот, запярэчаючы праўдзе, абараняе Сталіна.

Як бачым, дваццацігадовая практыка і жых Другой сусветнай вайны няшмат навучылі бальшавіцкіх кіраўнікоў.

АБАВЯЗКАМ КАЗНАГА БЕЛАРУСА ЕСЬЦЬ ЧЫТАЦЬ, ПАШЫРАЦЬ І ПАДТРЫМЛІВАЦЬ «БАЦЬКАУШЧЫНУ».

ГАДАВІКІ «БАЦЬКАУШЧЫНЫ»

З Адміністрацыі «Бацькаўшчыны» можна выпісаць поўныя гадавікі «Бацькаўшчыны» (ня пераплачэнныя) за наступныя гады:

1952, 1954, 1955, 1956, 1957 і 1958.

Цана аднаго гадавіка разам з перасылкай 5 амерыканскіх далараў або іхнага раўнаваартасць у месцавой валюце.

Дзеля таго, што ўспомненых камплектаў Рэдакцыя мае вельмі абмежаваную колькасць, жадаючым іх атрымаць радзім сьпешацца з выпіскай.

зусім адпаведныя мясціны пачатнае рэдакцыі. Тым-жа часам не адны «Случкія ткальлі» сталіся грунтоўна перарэдагаванымі ў вельмі адменныя творы, а, з другога боку, як іхна, так і некаторых іншых вершаў новая рэдакцыя ня выпіснула пачатнае ані зь сьведамасці чытачоў, ані з літаратуры й яе гісторыі, ані нат з ужытку. Таму гэтыя вершы й падаюцца намі ў «Вянку» ў спачатнай рэдакцыі, а ў дадзеным разьдзелечыку — новай, спошняй. За гэтым ідзе разьдзелечык «Зь недапрацаванага», у якім — недапрацаваныя радкі, магчыма, 1917 г., найпраўдападобней, наведаны лютаўскай рэвалюцый 1917 г. Нарэшце, апошнім разьдзелечыкам вершаў у нас ідуць перадсьмяротныя радкі паэты, пісанья ім на аркушы паперы перад самой сьмерцю.

Гэткі ўклад Багдановічавых вершаў прыняты ў нашым выданні. Яя відаць зь яго, мы ня вылучылі ў васобную рубрыку перакладаў і насьледаваньняў, як гэта робяць менскія выданні, пачынаючы ад Інбелкультускага: пры аднаўленьні ў ім, або ў ягоным адпаведніку ў папярэдніай «Вянку» рубры аддзелу «З чужой нівы» ў «Вянку» ўсе пераклады апыніліся цы «Пад Вянкам», насьледаваньні-ж песняў розных народаў і ханалагічна ія лгічна так цесна прылягаюць да «вершаў беларускага складу» «На ціхім Дунаі», што й пастаўленьня па іх як разьдзелечык «Вяночак песняў народаў» (парадак укладу іх прыняты той, што дадзены самым аўтарам, гл. том І Інбелкультускага выданьня, б. 479, бо ані сваеасаблівыя геаграфічныя парадак Інбелкульту, ані яшчэ сваеасаблівыя гіерархічны парадак — з «Расейскай» на першым месцы — у вапашнім менскім выданні не выглядаюць больш апраўданымі за яго). Што-ж да вылучаных тымі-ж выданьнямі асобна «чарнавых накідаў», дык за выняткам згадванага разьдзелечыка «Зь недапрацаванага», яны разьмешчаныя па ханалагічных месцах без усякага вылучэньня, а таксама без практыкаванага акадэмічнымі выданьнямі вылучэньня адмысловымі друкарскімі знакамі тых мясцінаў у іх, што рашчыхтаны больш ці менш гіпатэтычна. Запраўды, як у гэтым можна пераканацца з нашага выданьня, «накіды» гэтыя зусім ня вылучаюцца рэзка ані незакончанасцяй ані неадточанасцяй з масы іншых твораў, кат друкаваных з волі самога паэты, як ня выпіраюць ніяк зь іх мясціны, рашчыхтаны-рэканструаваныя, як ведама, Максімам Гарэцкім ды Уладзімірам Дубоў-

Крыху асабістага, а можа й не

«Чым гусцей над Табой паціямнее, Чым цяжэй будзе крыж Тваіх плеч, — Тым запальней здымацца ўзмацнее Мой кароткі, караючы меч».

Уладзімер Жылка

«Improbi hominis est mendacio fallere», ці: «У самай натуре мяззотніка закладзена імкненьне спадамняваць людзей, распаўсюджаючы хлусьню», — сказаў калісці Марк-Тулі Цыцэрон. Гэты афарызм жывога сумленьня старажэнага Рыму згадаўся мне, калі я пазнаёміўся з № 7/296 шматтыражкі «За вяртаньне на Радзіму», падкінутае на мой танак. Пэўне-ж не выпадкова трапіў сюды ўласнае гэты нумар, бо ў ягоным «фэльеёне» 50 з чымсьці радкоў і карыкатура датычыць Юркі Віцьбіча — аднаго з незалежных ад бальшавіцкіх агітпропаў беларускага літаратара. Ну дык што-ж — лічу сваім сьвятым абавязкам на падставе гэтага наўмысьля мне падкінутага пазнаёміць чытачоў «Бацькаўшчыны» з маной савецкае прапаганды — давесці ім на прыкладзе «За вяртаньне на Радзіму» слухнасьць выстоўя Цыцэрона.

Галоўнае, што закідаюць мне, даруйце на словы, судзьдзі з паняволенана Масквой Ўсходняга Бэрліну, дзе знаходзіцца сядзіба камітэту «За возвращеніе на Родину» і ягонае газэціны на абмаскальванай беларускай мове, гэта: **апартунізм і антысэмітызм**. Перадусім трэба ўдакладніць, а хто-ж такія гэтыя судзьдзі- слупамі якіх, між іншым, зьяўляюцца сьнянны ў СССР Заслаўскі й Эрэнбург?

У геамэтрыі ёсьць ладне тэарэмаў, пабудаваных на прыпушчэньнях. Аднак і без геамэтрыі не падлягае сумлеву, што «завяртаньні» навет у галіне марксізму-ленінізму ня толькі не падкутыя, але й не абутыя. Таму раю ім безадкладна папяркацца ў 3-м выданьні твораў іхняга правадчыра Леніна, у 21 томе якога, на бач. 94 яны чрачваюць:

«Газэтнае цываньне асобаў, плятня, інсынуацыі, зрабіліся ў руках такіх агіднікаў, як Заслаўскія, зброяй палітычнага змаганьня і палітычнае помсты».

Адсуль можна зрабіць толькі адзіныя высновы, як у тэарэмах выснаў — каб стацца гэткам заслужоным сэксотам савецкае журналістыкі, як сучасны Заслаўскі, трэба ў першую і апошнюю чаргу зьяўляцца апартуністам.

Што да Эрэнбурга, дык напісаўшы за свае эміграцыйныя гады горбу антыбальшавіцкіх твораў, а паміж імі знаную «Малітву аб Расеі», ён пасыла найпакорна прашоў з Парыжу да Масквы, каб ператварыцца там у вядомага героя Салтыкова-Шчэдріна:

Начальнік гораду Глушава. Барадаўкін, патрабаваў ад жыхароў, каб яны выдалі яму жыўцом таго, хто «памыць мае нарадзіўшчыцы ў верхах зьяважыў». Аднак, калі Барадаўкін пабачыў аўтара гэтых вершаў — хлапца Хведзьку, дык сыяраша зарагатаў, потым падумаў «ці пачаставаць яму глупаўскага паэту

аплявухай, або пакараць тыя ягоныя мейсцы скуль ногі растуць», але зьмяніў гнел на ласку і, крыху ўсё-ж паправіўшы Хведзкаву ськівіцу, загадаў: «Гэтак, як ты памяць мае маткі зняславіў, гэтак-жа мусіш штодня ейную памяць праслаўляць і тыя вершы да мяне з даземным паклонам прыносіць».

Вось такім чынам і стаўся Эрэнбург замест Ільіі сталінскім, а пазней хрушчоўскім Хведзькам.

Адсюль зразумела, якія правы маюць «завяртанскія» Заслаўчыкі й Хведзьчонкі на тое, каб абвінавачваць іншых у апартунізьме. Таму й ня іх — «падмайстраў чалавецкіх душаў», а вылучна чытачоў я лічу за патрэбнае пазнаёміць з наступным.

У 1932 г. на старонках газэты «Літаратура і Мастацтва» зьявіўся вялікі артыкул «Нашы абвінавачваньні Ю. Віцьбічу» за подпісамі трох партыйных кітоў тагачаснае літаратуры ў БССР — Андрэя Александровіча, Міхася Лынькова і Міхася Клімковіча. Артыкул канчаўся прапанавай публічна пакаяцца ў шматлікіх пералічаных у ім і навет раскладзеных па дыяматаўскіх паліцах «ідэялёгічных грахох», але застаўся без адказу. У мяне дагэтуль перахавалася пажоўклае ад часу пасьветчаньне ад 8 лістапада 1930 г., за подпісамі Кузьмы Чорнага й Кандрата Крапівы аб майб прыналежнасьці да літаратурнага згуртаваньня «Узвышшце». Ды справа тут палітае не ў дакумэнце, а ў тым, што меў мужнасць далучыцца да гэтага тагды ўжо часткова разгромленага бальшавікамі славутага згуртаваньня насуперак іхнім нэаэлітым запросінам увайсці ў склад бадай апанаванага імі БелАПП'у. Іпэўне-ж тое, што пад пастановай аб «самаразьязаньні» «Узвышшца» няма майго подпісу сьветчыць аб вельмі рызыкоўным на тыя часы намеры застацца да скону свайго жыцця ўзвышэнцам.

Абвінавачваньне «завяртанцамі» Юркі Віцьбіча ў антысэмітызьме мае проста пікантны характар. Магчыма ім здаецца, што калі бальшавікі зьнішчылі ў БССР усю нявыгодную для іх, хоць імі-ж раней выдадзеную літаратуру, дык яна нідзе не захавалася ў непадпарадкаваным камунізму вольным сьвеце. У Публічнай бібліятэцы Нью Ёрку, як і ў бібліятэцы Кангрэсу ЗША, а таксама ў адпаведных кніжніцах Лёндану, Парыжу, Рыму, Мадрыду, Мэльбурну, Монтрэалю і г. д. паміж іншымі савецкімі выданьнямі можна знайсці кніжку: **Беларуская Акадэмія Навук, Інстытут Мовнаўства: Письменники БССР аб реформе праваписи белоруской мовы. Выд. Бел. Акад. Навук. Менск. 1934. Стр. 93.**

У ёй на бач. 19 тагачасны старшыня ССПБ Андрэй Аляксандравіч зазначае:

«У аповесці Віцьбіча «Лішона Габоа Бйірушалайм» («Польмыя Рэвалюцыі» № 2-3 за 1933 г.), зробленай на яўрэйскім «матэрыяле» асабліва выразна працягваюцца ад пачатку да канца

(Працяг на 3-эй бач.)

Ант. Адамовіч

2)

Наш Багдановіч

Хочацца спадзявацца, што у гэтай рэканструкцыі мы ня так далёка адыйшліся ад таго абраза, які меў месца ў праўднасьці, стараючыся выкарыстаць усе найменшыя паказкі на гэты абраз, якія толькі можна было знайсці. Задрабязьліва й заадмыслова было-б спыняцца тут на ўсіх нашых меркаваньнях пры гэтым, гэта можа быць зроблена некалі ў нейкім іншым месцы пры магчымасьці або пры патрэбе, у выпадку крытычнага заквэстыянаваньня адпаведнасьці нашае тае рэканструкцыі.

Гэткім парадкам, у нашым «Вянку» зробленая спроба рэканструяваць уклад самога аўтара ня толькі традыцыйным ужо аднаўленьнем аддзелу «Кажаньне й сьмерць», але й вылучэньнем ды аднаўленьнем аддзелу «З чужога нівы» ды перастаўленьнем на вызначанае самым аўтарам месца аддзелу «Вольныя думы». Кажны ўдумлівы чытач, ня толькі адмыслова, можа лёгка пераканацца, наколькі яшчэ больш страйнае, фундамэнтальнейшаю ды вялічэйшаю выйшла пасля гэтага найвыдатнейшая ў нашай паэзіі кніга лірыкі*).

У васьнову ўкладу разьдзелу «Па Вянку» мы паклікалі ведамыя з агуллікаванага ліставаньня і іншых рукапісаў паэты ягоныя праекты зборнікаў «Красавік» (або «Маладзік»), «Палын-трава», «На ціхім Дунаі», Шыпшына» (гл. хоць-бы паказкі на іх у томе І Інбелкультускага выданьня, б.б. 414, 450, 483). У сярэдзіне гэтых зборнікаў найбольш дамэтна дый наагул магчыма (праўда, у «Палын-трава» найменш) было трымацца ханалагічнага прынцыпу ўкладу зь якамчымай увагай і на прынцып цыклічнасьці ў ягоных межах. Па гэтых праектаваных зборніках — «Да новае рэдакцыі Вянка», што змяшчае колькі вершаў, найбольш грунтоўна перарэдагаваных паэтэм незадоўга перад ягонай сьмерцю для праектаванае новае рэдакцыі «Вянка». Інбелкультускае, а за ім і ўсе іншыя менскія выданьні даюць толькі перарэдагаваны верш «Случкія ткальлі», побач із пачатнай рэдакцыяй яго ў «Вянку», а ў іншых вершах толькі ўводзяць, ці ня ўводзяць, тымі ці іншым перарэдагаваным мясціны, у выпадку ўводжаньня адкідаючы

кам, прозьвішчы якіх гавораць самі за сябе. Дык у выданьні ня сьцісла акадэмічным, а «падручным», ня было ніякае рацыі вылучаць гэтыя вершы ці іхныя мясціны й гэтым абцяжачь чытаньне ды ўспрыманьне іх звычайным чытачом не адмыслюцам, а таксама ўваходжаньне іх у, сказаць-бы, рухомы інвэнтар нашае паэзіі ды ў быт.

Уклад мастацкае прозы Багдановіча зроблены намі на аснове прынцыпу жанравых характарыстыкаў, які ў нашым выпадку так удала ды як сам сабой скамбінаваўся з асноўным прынцыпам ханалагічным. Гэтак паўсталі ў нас разьдзелы мастацкіх стылізацыяў 1913—1914 г.г., бэлетрыстычных фрагмэнтаў (магчыма, фрагмэнтаў нейкага большага няўжыццёўленага бэлетрыстычнага твору — аповесці ці раману) 1914 г., газэтнае бэлетрыстыкі (апавяданьняў, друкаваных і разьлічаных на друк у газэце) 1915—1916 г.г. ды хрэстаматычных урыўкаў (артыкулікаў да рыхтаванае паэтама школьнае чытанкі) 1916 г. Першы друкаваны Багдановічаў твор — апавяданьне «Музыка» — папярэджае гэтыя разьдзелы як пэўная увэртура да ўсяго аддзелу (як такая, яно магло-б папярэджаць сабою й усё выданьне, як спачатку ў нас і плянавалася, але больш дамэтней хіба не адлучаць яго ад усяе мастацкае прозы).

Яшчэ больш, чым у вабсягу й укладзе матар'ялу, розьніца нашае выданьне ад іншых у дачыненні самых тэкстаў твораў. Добра ведама, якім пільным ды няўтомным рэдактарам собскіх твораў быў сам паэта; апрача таго, яшчэ за жыццём меў ён і нашаніўскіх рэдактараў; фактычна найбольш і ад першых сваіх крокаў самога волага нашаніўскае паэзіі Янку Купалу. Інбелкультускае выданьне адной з аснаўнейшых сваіх задачаў мела акадэмічную рэдакцыю Багдановічавых тэкстаў, і трэба прызнаць, што выязвалася з гэтага заданьня пераважна, у галаўнейшым і аснаўнейшым, зусім няблага й непераажджала. Адылі, навет апошнія менскае выданьне Акадэміі Навук БССР, як ні трымалася як найбліжэй да Інбелкультускага, а не паўстрымалася, каб у некаторых выпадках, аб якіх будзе гаворка, не перагледзець тае рэдакцыі. Яшчэ больш, па даўжэйшым і пільнейшым разгляданьні ды дасьледаваньні справы, сталіся вымушанымі да гэткага перагляду мы. Адзначыць ды абгрунтаваць усе зробленыя намі перарэдагавань-

Крыху асабістага, а можа й не

(Заканчэньне з 2-ой бач.)

густа, слова за словам, нацыяналістычныя, сьінісцкія, клерыкальна-містычныя ідэі. Сьлёзы па яўрэйскай «патрыярхальнай самабытнасьці» і беспрасьветнасьці разьліты па ўсіх старонках аповесці, але Віцбіч абнадейвае, дае перспектыву (лозунгам клерыкалаў і раз’юшаных яўрэйскіх нацыяналістаў), якая выказана ў самым загалоўку «Лішона Габоа Вйрушалайм», што на дрэўня-яўрэйскай мове адзначае «У будучым годзе ў Ерузалім».

У ёй-жа, на бач. 83, папярэднік Аляксандровіча на пасадзе старшыні ССПВ Міхась Клімковіч дадае:

«Яшчэ большыя налёты нацыяналізму ў Віцбіча. У свой час, як рэдактар яго кнігі «Лішона Габоа Вйрушалайм» — я ускрыў сьінісцкую сутнасьць гэтага назвы, ускрыў замілаваньне бандытам Нілёнкам, жаль зьгінуюшай шляхты і ксяндзоўства — паказаў клясавыя карэньні, адкуль ішлі гэтыя зьявы ў яго творчасці. Віцбіч многа зьняў з свае кнігі, выправіў шмат архаізмаў і правініцылізмаў. Аднак мы дапусьцілі гнілы лібэралізм у тым, што друкавалі (з некаторымі толькі зьменамі) яго рэчы у «Польмыя Рэкалюцыі», ня ўскрылі пераклічку Віцбіча з яўрэйскімі нацыяналістамі. Мусяць правы тут таварышы, што ў кніжцы Віцбіча мы маем сваеасабліваю спробу беларускага нацдэмакратызма захаваць свой твар у форму яўрэйскага нацыяналізма, прапавядаць свае мэты праз прапаганду нацыяналізма буржуазіі другой нацыі».

Акрамя Аляксандровіча й Клімковіча амаль на кожнай бачынец гэтае кніжкі таксама закідаюць Юрку Віцбічу «пах сярэднявечных палацаў каралевы Бонны», «выразную дваранска-нацыяналістычную сутнасьць», «стыль сярэднявечных замчышчаў і папоўчынны», «замілаваньне князем Вітаўтам» і жыдоўскі нацыяналізм цяперашні старшыня ССПВ Пятрусь Броўка, Аркадзь Куляшоў, Якаў Браншт.гін, Ізі Харык, Лукаш Бэндэ, Алесь Кучар ды іншыя. Дык хіба не нагадвае абвінавачваньне «завяртанцамі» таго-ж самага Юрку Віцбіча ў... антысэмітызьме толькі шулерскую гульні з падробленымі картамі?

Аднак памыліцца той, хто выпадкова пачне атэсамліваць «завяртанцаў» з шмат якімі сучаснымі падсавецкімі пісьменьнікамі БССР. Калісьці нам даводзілася там ужываць, фігуральна кажучы, так званыя «два фунты Крэмля», каб пад іх заслонай працягнуць пуды нацыянальнае шчырасьці, а цяпер там паграбуюцца тоны Крэмля, каб прыхаваць пад імі фунты нацыянальнае апырчонасьці. За гэтыя фунты вялікая ўдзячнасьць, бо мы добра ведаем тыя ўмовы, у якіх яны ствараліся. І гэта-ж таксама ім — паняволеным беларускім літаратарам — прысьвяціў вядомы ўкраінскі

паэта Юры Клян у сваім вершы «Памолімся за ты» душэўныя радкі: Уночы іншыя складаюць вершы І кідаюць дзеля бясьпекі ў агонь. Ня ўбачыць іх: вясна ў тых кантонах Рыдае так, што на душы сычодзёна.

Хоць «завяртанцы», як даведаўся ад суродзічаў, і раней і пазьней не аднойчы плявузгалі на Юрку Віцбіча з розных прычынаў на бачынах свае шкумаціны, але гэтая іхняя лухта цікавіла ды абыходзіла яго ня больш, як залеташні сьнег. За тое нельга амінуць тую надзвычай паказальную прычыну, у сувязі зь якой яны высунулі мне ў падкінутым нумары свае абвінавачваньні. Гэтая прычына — мая кніжка, назоў якое яны згадваюць у «фэльетоне», падаюць зь яе перакручаную на свой саматужніцкі капыл вытрымку ды яе-ж сунулі мне пад паху на карыкатуры.

У 1956 г. у выдавецтве нашае «Бацькаўшчыны» выйшла паасобнай кніжкай 1-ая частка майго мастацкага нарысу «Плыве з-пад Сьвятога Гары Нёман». Гэтая кніжка сустрэла спрыяльны водгук з боку эміграцыйнага друку. Беспасярэдне аўтар дастаў ад сваіх глыбокапаважаных чытачоў з усіх бакоў дмакратычнага сьвету добрыя і працуючыя лісты, у якіх яны выказваюць яму сардэчную ўдзячнасьць. І што-ж дзіўнага, калі пазнаёміўшыся зь ёй завялі ад зла-

бы ў «За вяртанні на Радзіму» акупанты нашае роднае Беларусі расейскія бальшавікі ды іхнія ўбогія бэсэсэраўскія калябаранты? Але-ж мы, ў тым ліку й Юрка Віцбіч, ладне загартаваныя, каб палохацца бальшавіцкіх пагрозаў, або праймацца праклёнамі калябарантаў.

Спадзяюся неўзабаве скончыць 2-ую і 3-ую часткі нарысу «Плыве з-пад Сьвятога Гары Нёман». Як і ў 1-ай частцы мастацкім словам на шматлікіх прыкладах даводжу, што найбольшым адвечным ворагам нашае Бацькаўшчыны і Народу зьдэляецца імперыялістычная Расея незалежна ад свайго тымчасовага колеру — ці белая, ці чырвоная, ці якая-небудзь іншая — бурамалінавая. І калі гэты мой твор распачынаецца вершам нашае найвыдатнае паэтка Наталлі Арсеньянавае, што стаўся на чужыне беларускім рэлігійным велічным гімнам:

Магутны Божа, Уладар сусьветаў вялізных сонцаў і сэрп малых над Беларусіў ціхой і ветлай рассып праменьні Свае хвалы — дык канчаецца ён несмяротным воклічам другое нашае паэтки:

Мы былі і будзем Крывічамі ад хвалы Угры, аж па сіні Буг!

Юрка Віцбіч

Фашыстыя на службе камуністых

У прэсе падкамуністычных краінаў амаль штодня можна сустрэць такія загаловкі: «Бон ідзе па сьлядох Гітлера», «Алёнаўэр працавае палітыку Гітлера», і гэтак далей. Асабліва спецыялізуюцца ў гэтай галіне прэса савецкай зоны Нямеччыны. Камуністычная прапаганда робіць усё магчымае, каб прадставіць Нямечку Фэдэратыўную, Рэспубліку як фашысцкую дзяржаву. Трэба прызнаць, што ў Нямецкай Фэдэратыўнай Рэспубліцы бываюць выпадкі, калі на пэўныя становішчы прасочваюцца былыя сябры нацыянал-сацыялістычнае партыі. З гэтым зьявішчам змагаюцца як урадавыя колы, так і грамадзкасьць Нямецкай Фэдэратыўнай Рэспублікі наагул. Аднак, калі чытаць камуністычную прэсу, асабліва прэсу савецкай зоны Нямеччыны, дык можа стварыцца ўражаньне, што Нямецкая Фдэратыўная Рэспубліка цалкам апанаваная фашысцкімі элемэнтамі. Такім выкрыўленьнем запраўднага стану рэчаў камуністыя дамагаюцца дасягнуць сваіх палітычных мэтаў.

У сувязі з гэтым, згуртаваньне юрыстых Заходняга Бэрліну апублікавала год таму дасьледчую працу, якая паказвае, што ў гэтым выпадку камуністыя савецкае зоны Нямеччыны ня маюць ніякага маральнага права выступіць у ролі судзьдзяў. Нядаўна выйшла з друку новае, пашыранае выданьне гэтае працы, пад загалоўкам «Былыя нацыянал-сацыялістыя на службе Панка-

ва», г. зн. на службе ўраду савецкае зоны Нямеччыны. У гэтай працы заходня-бэрлінскія юрыстыя паказваюць, што ключавыя пазыцыі ў эканоміцы, партыйным і ўрадавым апарате савецкай зоны Нямеччыны займаюць былыя нацыянал-сацыялістыя. У кнізе даецца пералік двухсот апаратчыкаў, якія раней былі блізкімі супрацоўнікамі Гітлера. Аб тым, што дзяржаўны апарат савецкае зоны штораз больш апаноўваецца былымі фашыстамі, гаворыць ужо той факт, што пасля выбараў у канцы мінулага году, колькасць былых сяброў нацыянал-сацыялістычнае партыі ў Народнай Палаце, гэта значыць пэўда-парляманце савецкае зоны Нямеччыны узрасла з 29-ці да 47-мі.

Адным зь вядомых камуністых у савецкай зоне Нямеччыны зьдэляецца доктар Гюнтэр Кэрчэр. Будучы заступнікам галоўнага рэдактара цэнтральнага воргану Сацыялістычнай Адзінай Партыі Нямеччыны, газэты «Ноес Дойчлянды», Кэрчэр зь пенай ў роце выступае супраць Нямецкай Фдэратыўнай Рэспублікі. Ён зьяўляецца адным з тых, што ўвесь час цвёрдзяць, быццам у Заходняй Нямеччыне пры ўладзе стаіць нацыстыя. Фальш зьяўляецца ягонаў штодзённай зброй. У запраўднасьці-ж нацыстам быў ён сам, а ня тыя заходня-нямечкія палітыкі, якіх ён абвінавачвае. У прыгаданай працы заходня-бэрлінскія юрыстыя даказана, што цяперашні заступнік галоўнага рэдактара

ні няма ў нас адмысловага месца, паколькі даць, за прыкладам акадэмічных выданьняў, аддзел пашыраныхздаемка, ці «увагаў», фінансавыя магчымасьці нашага выданьня не дазваляюць, тымчасам як, да таго-ж, асаблівасьці яго, як выданьня «падручнага», ня сыціста акадэмічнага, дазваляюць, а нат і дрыгуюць не абцяжаче кнігі такім аддзелам. Дык гэтта мы закрэмом рэдакцыйны бок нашага выданьня адно ў вяснаўнейшых прынцыпах ды галаўнейшых канкрэтных выпадках.

Першы з такіх прынцыпаў — наймагчымейшая паўніня Багдановічавых тэкстаў, канкрэтней — іхных вершаваных радкоў. Пры перагледзе паэтовае спадчыны з гэтага боку выявілася, што ў колькіх, хоць і адзінкавых разох у некаторых тэкстах ёсьць выразная нястача паадзіночных радкоў, відавочная з парушэньня страфічнае схэмы вершу й найпраўдападабней спрычыненая рэдагаваньнем ці нат друкарскім карагаваньнем іх, не заўсёды належна ўдумлівым і ўважлівым. Гэтак, прыкладам, у «Вэраніцы» ў тэксьце «Вянка» ў вадной з апошніх строфаў-экстынаў (шасьцірадковак) не стае апошняга, 6-га радка; Інбелкультаўскае выданьне знайшло гэты радок у паэтавых рукапісах, але падало яго толькі чамусьці ў «Увагах» (т. I, б. 469); мы аднавілі гэты радок («Таёмны надпіс у лясьце»), што выразна «выпаў» дзеля карэктарскага недагляду (аднавіла яго й апошніе менскае выданьне Акадэміі Навук БССР).

Другі выпадак: у вершы «Вулкі Вільні» («Вянок», разьдзел «Места») усе строфы пціцрадковыя, за выняткам першае, у якой толькі чатыры радкі. З пададзеных у «Увагах» Інбелкультаўскага выданьня (б. 460) «рукапісных варыянтаў» відаць, што й першая строфа была пціцрадковаю, меўшы па трэйцім радку яшчэ адзін радок, якога няма ў друкаваным тэксьце «Вянка» — «Коні ймчацца, трамваі трывожна зьвіняць»; мала таго, радок гэты быў ізноў уведзены аўтарам у экзэмпляры «Вянка», адрэдагоўваным ім незадоўга перад сьмерццй (г. зв. экзэмпляр № 2), толькі што па другім радку. Не зважаючы на гэтую выразную волю аўтара захаваць страфічную вытрыманасьць вершу, ані Інбелкультаўскае, ані апошніе менскае выданьне ня ўважылі яе. Магчыма, што ўсе рэдактары, ня ўводзячы згадванага радка ў тэкст, кіраваліся падыходам наіўнага й пэдантычнага «рэалізму»: у Вільні, бач, ня было трамваяў... Аднак, нат і гэткі падыход ня зусім тут

апраўдалны: ня было ў Вільні э л е к т р ы ч н ы х трамваяў, але конныя — «конкі» — былі, гэта яны тут і «трывожна зьвіняць» (ангельскае слова «трамвай» не абазначае вылучна электрычнае, а наагул вулічную чыгунку, і толькі на Захадзе былое Расейскае імперы ўжывалася з гэтым звужаным асэнсаваньнем, якое жыхару Яраслаўля Багдановічу магло быць нат няведаным; няма ніякае патрэбы звужэньня гэтага значэньня і ў нашай літаратурнай мове наагул). Мы радок, упорыста ўводжаны самым аўтарам, аднавілі згодна зь ягонай апошняй волі.

Наступным за вершам «Вулкі Вільні» ў «Вянку» йдзе верш «У Вільні» з падзагалоўкам «Санэт». Яшчэ праф. Барычэўскі ў сваёй «Тэорыі санэту», што выйшла незадоўга да Інбелкультаўскага выданьня Багдановіча, узяў увагу на тое, што ў санэце гэтым усяго 13, а ня 14 радкоў (не стае аднаго зь сярэдніх радкоў у першым катрэне) — рэч, дыя такога знаўцы й дасьцерагальніка санэтнага канону, якім быў Багдановіч, прост неверагодная... З паданых у «Увагах» Інбелкультаўскага выданьня (б. 460) «рукапісных варыянтаў» відаць, што аднаму радку ў друкаваным «Вянку» —

Вітрыны... мора вывесак... як плямы, у рукапісе адпавядалі два:

Ві т р ы н а м і з і я ч ы я к р а м ы.

К а в я р н і, м о р а в ы в е с а к; я к п л я м ы

Вельмі праўдападобна, што пры капіяваньні вершу да друку празь няўважлівасьць капіявальніка два радкі зьліліся ў вадзін, што часта бывае ў падобных разох, калі вока, адрываючыся ад капіяванага да копіі, трапляе назад не на той радок, а на наступны, мэханічна далучаючы канец яго да ўжо скапіяванага пачатку папярэдняга. Памылку гэтую мог зрабіць ды так і не дагледзець нат сам аўтар, ня кажучы ўжо пра друкароў. Мы яе выправілі згодна з рукапісам, чаго ніводнае іншае выданьне не зрабіла.

Наступным нашым прынцыпам стаўся крытычны перагляд усіх перарэдагоўваньняў у сярэдзіне самых радкоў вершаў іхнымі рэдактарамі, улучаючы й самага аўтара ў гэтай якасьці. Што да апошняга, дык аб грунтоўных перарэдагаваньнях ім цэльх вершаў і нашым дачыненні да гэтага ўжо сказана вышэй. Тыя-ж аўтаравы перарэдагаваньні, што закраналі толькі паасобныя радкі, у большыні прынятыя намі назіркам за Ін-

Перасовачная зьлезная заслона

Мінула ўжо пара тыдняў, як скончыўся 7-мы Фэстываль Моладзі ў Вене. Большыня ягоных удзельнікаў ужо вярнуліся ў родныя мясціны і, напэўна, іх закідаюць там безлічай пытаньняў. А пытаньняў гэтых шмат і самага рознага характару: як ставілася аўстрыйская моладзь да Фэстывалю? Ші добра жыве мясцовае насельніцтва? Што забрабляе ў Аўстрыі сярэдні работнік? Такім пытаньням ня будзе хіба канца — асабліва ў Савецкім Саюзе і іншых краінах камуністычнага блёку, бо-ж мала хто з гэтых краінаў мае нагоду пабываць на Захадзе — ў іншым сьвеце.

Што здолеець адказаць на ўсе гэтыя пытаньні сябры афіцыйнай дэлегацыі з Савецкага Саюзу? На гэтым варта крыху спыніцца. Няма ніякага сумліву, што прадбачлівая савецкая ўлада абдумала ўсё гэта загадзя, і стараецца сулакоіць натуральную цікавасьць моладзі, дый ня толькі моладзі, арганізаваным шляхам. Няма сумліву, што на інфармацыйных сходах выступаюць цяпер удзельнікі Фэстывалю з цэльым шэрагам падрыхтаваных для іх адказаў. Але на гэтых сходах першую іскрыпку грае адмысловая катэгорыя дэлегатаў-Фэстывалю — дэлегатаў ў двухоксі. Гэта так званы «адміністрацыйны персанал», які складаў добрую пятую частку ўсіх дэлегатаў з Савецкага Саюзу. У сапраўд-насьці-ж з адміністрацыйнымі справамі гэтыя людзі мелі вельмі мала супольнага. Акрэсьліць іхныя функцыі можна вельмі каратка: Перасовачная зьлезная заслона. Іхным абавязкам было дагледзець, каб простыя ўдзельнікі фэстывалю не пабачылі ці не пачулі лішняга, што магло-б падарваць у іх веру ў перавагу гэтак званае сацыялістычнае

газэты «Ноес Дойчлянды» належаў да нацыянал-сацыялістычнае партыі пад нумарам 4 мільёны 532 тысячы 251. Старшыня Вярхоўнага суду савецкай зоны Нямеччыны доктар Курт Шуман і старшыня юрыдычнай камісіі гэтак званая народнае Палаты Зыгфрыд Дальман таксама былі нацыстамі. Былы-ж СС Фюрэр Гэрбэрт Крагер займае цяпер становішча рэктара Акадэміі Палітычных навук імя Вальтэра Ульбрыхта ў Бабэльсбэргу,

У кнізе, выдадзенай заходня-бэрлінскімі юрыстамі, адзначаецца, што ворганамі Дзяржаўнай Васьпекі ў савецкай зоне Нямеччыны кіруюць былыя гэстапаўцы. Прыкладам, у міністэрстве Дзяржаўнай Васьпекі адным з высокапастаўленых апаратчыкаў зьяўляецца Курт Лянгэ, які ў часы Гітлера займаў высокія становішчы ў СС. Ён быў таксама сябрам адмысловай камісіі, якая дапытвала ўсіх афіцэраў-удзельнікаў змовы супраць Гітлера ў ліпені 1944 году.

Ці-ж трэба тады дзівіцца, што мэтаня паняволеньня й тэрору камуністычнага рэжыму мала чым розняцца ад калішніх нацысцкіх мэтадаў? Як кажуць, абое рабое...

сыстэмы. І трэба сказаць, што выконвалі яны сваё заданьне хоць і не далікатна, дык затое старанна. Вось адзін з эпизодаў, навочным сьветкам якога быў аўтар гэтага нарысу.

На адкрытай сцэне ў вадным з кварталаў Вены адбываецца канцэрт, у якім бярэ ўдзел і савецкая дэлегацыя-расейскі хор. Удзельнікі хору маюць яшчэ добрыя паўгадзіны часу да іхнага выступу. Іх лёгка пазнаць па аднолькавых блакітных касцюмах. Большыня іх трываецца групамі, але ёсьць і такія, што па двух, а то па адным адважваюцца адыйсьці 20-30 мэтраў ад сцэны. Яны прыглядаюцца да публікі. Адна старынка жанчына падыходзіць да аднаго з такіх адважных і нешта ветліва пытаецца. Удзельнікі хору разводзіць рукамі, папхваваючы, што панямецку не разумее. Малады хлапец, што стаў дагэтуль з боку й прыглядаўся, як рыхтаваліся да танцу нэгры, заўважыў гэтую сцэну і ўслужліва запрапанаваў будзь перакладчыкам. Было відаць, што ўдзельнік хору — яму было гадоў 23 — крыху разгубіўся, пачуўшы расейскую мову з вуснаў пачобнага чалавека. Аднак ён ветліва адказаў празь перакладчыка на пытаньні жанчыны. Падзякаваўшы, яна адыйшла.

Нязручнае маўчаньне. Урэшце, малады хлапец, што запрапанаваў паслугі перакладчыка, пачаў гутарку.

— Вось пэўна здзівіліся, што я гавару парасейску. Я, бачыце, славянскага паходжаньня. Амэрыканец, студэнт-вывучаю замежныя мовы. Цешуся з нагоды пагутарыць з Вамі. Я з Чэкага. Вы адкуль?

Гутарка пачала плысьці больш гладка, калі харысты пачынаў, што амэрыканец не закранае палітычных пытаньняў. Пачаў ставіць пытаньні і ён сам. Выявілася, што бацька амэрыканца — сьлёсар. Пачалі гаварыць аб умовах жыцьця работнікаў, аб прафсаюзах. Раптам каля двух размоўцаў вырасла трэцяя постаць — шырокаплечы дзядзька, ужо за трыццатку. Малады амэрыканец спыніўся ў паловіне сказу, убачыўшы няпрыязны позірк дзядзькі, і зь здзіўленьнем глянуў на яго

— Чего смотришь? Узнал, может быть? Нечего здесь окалачиваться! Знаем мы вас,

Харысты, і так невялікага росту, яшчэ паменшаў. Ён бяз слова разьвітаньня падаўся ўзад. За ім пасунуўся і дзядзька — «адміністратар».

Малады амэрыканец зусім разгублена азіраўся вакол, і пабачыўшы маю спачувальную ўсьмешку, паціснуў плячыма.

— Вось табе мір і дружба... — сказаў ён панямецку, уважаючы мяне, відаць, за аўстрыйца.

Апісаньі намі мэтад — гэта толькі адна із складовых частак тае зьлезнае заслоны, якую прывезла «мудрая» партыя для сваіх дэлегатаў падчас Фэстывалю ў Вене.

П. О. (Заканчэньне на 4-ай бач.)

белкультаўскім выданьнем, як тое-ж зрабіла й апошніе менскае выданьне. Бадай, ці не адзінкавы вынятак — два радкі ў вапошняй строфе вершу «Зьмійны цар» («Вянок», разьдзел «У зачараваным царсьцэве»), якія мы пакінулі ў спачатнай аўтаравай рэдакцыі, як паэтычна больш беспасярэдныя ды больш выйграшнай фанэтычна й моўна наагул, ня прыняўшы апошняе аўтарскае рэдакцыі, прынятае Інбелкультаўскім, а за ім і апошнім менскім выданьнямі.

Што да паправак віленскага рэдактара, сьлед якіх захаваўся ў некаторых рукапісах (у вершах разьдзелу «Каханьне й сьмерць» у «Вянку», у перакладах з Гайнэ), дык мы, назіркам за Інбелкультаўскім выданьнем, не прынялі тых зь іх, для якіх цяпер цяжка было-б знайсці нейкае апраўданьне (як, прыкл., папраўкі ў вершах «Цёмнае неба начное», або «Праклён цяжарнай» — гл. «Увагі» Інбелкультаўскага выданьня, том I, б. 470), але ў вадрознасьць ад таго Інбелкультаўскага выданьня увялі больш зь выразна апраўдальных моўна й стылістычна (прыкл., у перакладах з Гайнэ — гл. «Увагі», б. 472, або папраўка бясспрэчнага і ніяк не апраўдальнага ўкраінізму «вагітна» на «цяжарная» ў вершах разьдзелу «Каханьне й сьмерць»*).

Вельмі крытычна давялося паставіцца нам да паправак, паробленых самой «акадэмічнай» рэдакцыяй Інбелкультаўскага выданьня, асабліва там, дзе яны матываваныя «вымаганьнямі рытмікі». Тэкст «Увагаў» Інбелкультаўскага выданьня дае ці адно сьветчаньне таго, што пад «рытмікай» ягоніа рэдактары разумелі фактычна мэтрыку ды наагул трымаліся тут на ўзроўні прымітывнае староа школьнае паэтыкі, імкнучыся жывыя рытмічныя вузоры вершу выраўноўваць «вытрымваць» паводля школьных мэтрычных схэмаў**). Некаторыя з гэтых «выраўнавальных» паправак давялося адкінуць нат не асабліва крытычна настаўленай рэдакцыі апошняга менскага выданьня Акадэміі Навук БССР (прыкл., інвэрсію «для рытмікі» ў словах «Мо інакш» у вершы «Дзявольскаму», або замену слова «маё» на «мне» ў вершы «Купідон»). Мы-ж знайшлі немагчымым пакінуць ня толькі гэтыя, але й колькі яшчэ больш неапраўдальных паправак Інбелкультаўскае рэдакцыі, аб якіх і трэба сказаць тут хоць з большага.

(Далей будзе)

Крыху аб мастацкай цраўдзе

(Працяг зь 1-ай бач.)

— «А як цябе мне адшукаць — Нялёгкая задача!» (ЛІМ, 19. 11. 58). Папулярны беларускі паэт Панчанка на тую-ж тэму прызнаецца:

— «А слова часамі прыглушана

брызгае

І песні няма той, якую-б хацеў! (ЛІМ, 13. 2. 59)

Гэта вельмі добра сказана: пяць трэба тое, чаго ня хочаш, а што хочаш — пяць нельга. Не дарма-ж пісьменьнікі й паэты пра сваю творчасць кажуць:

— «Нялёгка гэта хлеб!» (ЛІМ, 1. 1. 58).

Той, хто ведае савецкую рэчаіснасць можа здзіцца з гэтым. Запраўды, хлеб мастака ў БССР і ў СССР наогул — вельмі цяжкі. Дастаткова толькі хаця-б лёгка, павярхоўна закрануць не партыйную, але фактычную сапраўднасць, як на мастака зверху адразу-ж кідаюць горы і маланкі. З лёгкай рукі Хрушчо-ва такіх «адступнікаў» кляімуюць рэвізіяністамі, нігілістамі ачарняльнікамі, папракаюць у поўным няведанні савецкага жыцця, гіпэрбалізавані адмоўнага і гэтак далей. Той Хрушчоў, які яшчэ нядаўна ляў сталінскі культ асобы, «лякіроўку» савецкай рэчаіснасці, фантастычных гусей і каўбас на савецкіх кіно-экранах, праз вельмі кароткі час па-вёў палітыку па тым самым курсе куль-ту асобы (цяпер ўжо сваёй уласнай), узняўшы пад абарону лякіроўку савецкага жыцця, сталінскіх ляўратаў, якія, зразумела, свае ўзнагароды атрымліва-лі ў бальшынскі выпадку за пацёмкінскія вёскі і фантастычнае дэкараваньне. Усё гэта сталася цяпер тксам неабходным і патрэбным хрушчоўскаму кіраўніцтву.

Асабліва цікава атрымліваецца з аб-вінавачваньнем беларускіх мастакоў у няведанні жыцця савецкага народу, тых мастакоў, якія ўзгадваліся пера-важна гэтай-жа савецкай уладай, вый-шлі з народу, праводзяць па пучэках ЦК партыі даўгія камандзіроўкі ў калгасы, саўгасы, заводы, дзе і пішуць малюнкi, драмы, дзе ствараюць музыку. У тым і трагедыя савецкага мастака, што ён ве-дае заўпадную савецкую рэчаіснасць, але такую, якая не падабаецца партый-ным прапагандыстам, якая асуджае савец-кую уладу. І тым больш павагі і паша-ны мы павінны аддаваць падсавецкім беларускім мастаком, што маюць муж-насьць, адвагу і сьмеласьць паказаць у сваіх творах жыццё падсавецкага го-раду і вёскі бяз «лякіроўкі» і ружовых хварбаў і паказаць здольна, яскрава, та-ленавіта.

На старонках нашай эміграцыйнай прэсы ў вапюнныя часы асабліва вы-лучыліся два творцы: аповесць Кула-коўскага «Дабрасельцы» і п'еса Макаён-ка «Каб людзі ня журліліся». На самай справе, такіх твораў, якія даюць маг-чымасьць пазнаць заганнасьць савецка-га ладу і жыцця, значна й значна больш. Калі-б узяць толькі адну галі-ну — савецкую беларускую драматургію, дык і яна адна магла-б стацца грамадз-кім аб'ектыўным абвінавачаным праку-рам.

Я дазволю сабе крыху спыніцца на драматургічных творах, каб ня быць га-ластоўным у сваіх цьверджаньнях.

У п'есе «На крутым павароце» Губарэ-віча палова калгаснікаў не працуе на полі разам, а жыве сваім уласным жыц-цём — уласнай гаспадарчай, ваража ставячыся да савецкага грамадства. Яны поўным голасам гавораць аб тым, што калгасны лад трымаецца п'яніцамі, прайдзісьветамі й жулікамі, што прапі-ваюць і раскрадаюць калгаснае дабро. Калгаснікі пытаюцца, як можна існа-ваць на тыя сто грамаў збожжжа, якія выдаюць ім на працадзень, чаму заба-раняюць ім карыстацца базарам, рын-кам? («Полымя» Нр. 7, 1957).

У п'есе Маўзона «У ціхім завулку» разгортваецца трагедыя бацькоў і дзя-цін. Адказныя працаўнікі паказаныя п'яніцамі, злодзеямі, халунамі, што кож-ны год езьдзяць на дарагія курорты, маюць дначы, па дзесяць паліто і кась-цюмаў, што займаюцца махлярствам, прадаюць сваю душу і гонар за лішні рубель. У той-жа час, працоўны народ навет чортвага хлеба ня можа рэгуляр-на атрымаць. Дзе новай савецкай тэхнікі працаўнікі ставяцца вельмі паказальна. Глядзяць на эскаватар і кажуць: — Цу-доўная машына! Вось калі-б яе можна было на талерку пакласці, або на ногі апрануць, цаны гэтай машыны ня бы-ло-б» («Полымя», Нр. 7, 57).

У п'есе «Аркады Жыгальні» Пасава па-даецца вельмі змрочны малюнак выха-ваньня і быту школьнікаў у БССР. Ге-рой п'есы — эгаісты, гультай, грубі-ян, якому нічога ня значыць ашукаць ці пакрыўдзіць сваю ўласную сястру. Але ягоны супраціў казённыму грамадз-тву, навет у гэтых амаральных формах, падабца глядачу, выклікае вялікае спачуваньне, а іншы раз і захапленне

залі, Героя выключаюць з школы, а ён выглядае, як ахвяра («ЛІМ», 4-5, 57).

П'еса Палескага «Гарачыя пірагі» (ка-мэдыя) зусім падобная да п'есы Макаён-ка «Каб людзі ня журліліся». У ёй цы-рульнік робіцца старшынём калгасу, ні-чога ня ведаючы ў гаспадарцы. (ЛІМ, 16. 8. 58).

Хваравіты, няпоўны, ліпшы ў сутнас-ці чалавек робіцца героям п'есы Васі-лёнка «Каралеўскі гамбіт» (ЛІМ там-жа).

У камэдыі Рылько «Як вярочку ня-віць» сярод калгаснікаў не знаходзіт-ца ніводнага чалавека, які-б выкрыў ня-годнікаў і злодзеяў, што крадуць кал-гаснае дабро («Звязда», 10. 7. 58).

У драматычных творах і найбольш вы-датнага беларускага драматурга, дысц-плінаванага сябры партыі К. Крапізы, мы знойдзем ці мала старонак жорсткай і яскравай крытыкі савецкага жыцця, (гэта будзе асобнай тэмай у маіх натаж-ках і таму я тут абмяжуюся тым, што зацэміў).

Словам, малюнак савецкай рэчаіснась-ці ўстае ўва ўсёй сваёй няпрывабнасьці і жудасьці. Народу-ж на ягонае жыц-цё вочы не зачыніш. Ды і вышэйшыя партыйныя ўлады ня могуць гэтага пра-моўчаць. Дастакова прачытаць апош-нія пастановы ЦК партыі Беларусі («Звязда», 18-19. 7. 59), каб пераканацца ў няжыццёвасьці савецкае сыстэмы. Але, зразумела, уводзіць праўду ў маста-цкі твор партыйнае кіраўніцтва будзе й далей недазваляць. Тут табу, тут павін-на вылучацца свае «сацыялістычная» «праўда». Вялікая заслуга падсавецкіх мастакоў, калі яны гавораць ад чыстага сэрца ў цяжкіх савецкіх умовах. А яны, як бачым, гавораць.

У падсавецкіх краінах існуюць такім чынам дзьве розныя праўды ў маста-цтве: адна партыйная, прапагандавая, утылітарная, рамеьніцкая, вонкавая; другая — шчырае, чыстае, народнае, нутранае. Падвойным жыццём жывуць і беларускія падсавецкія мастакі: вонка-вым для службы й нутраным — для мастацтва, для сябе. Гэта і жывуць больш за сорак год, хаваючы вялікія запаветы мастацкай праўды.

Падвойныя думкі, падвойныя дзеян-ні — «Нялёгка гэта хлеб».

М. Куліковіч

З радыёвай хвалі «Свабода»

Ня казка, а праўда

(Сатырычная гутарка)

Добры дзень, даражэнькія мае! Заўсё-ды рады пагутарыць з вамі аб жыцці бэссэрэўскім. Было гэта ня так даўно.

Існавала, напрыклад, у нашай рэспуб-ліцы таварыства культурнай сувязі з заграніцай. Працавала гэтае таварыства, развівалася, дзясята поспехаў пад «мудрым» кіраўніцтвам свайго старшы-ні — высокай партыйнай шышкі тавары-шча Казлова. І раптам, у вадзін з цу-доўных дзён, зьбірае гэты начальнік усіх сяброў свайго таварыства й робіць сам даклад аб тым, што беларускае та-варыства культурнай сувязі з заграні-цай трэба ліквідаваць, што яно не ад-павядае свайму прызначэньню.

Што-ж рабіць, даражэнькія, калі сама галоўная пэрсона такую думку выказа-ла? За ёй сама партыя стаіць і ейнымі вуснамі гаворыць. Звычайным-жа сяб-рам таварыства няма чаго вельмі і кла-паціцца. Простых людзей Хрушчоў за-межы ня пушчае. Адным словам, дара-жэнькія, пастанавілі таварыства лікві-даваць. Рэзальцюлю аб гэтым напісалі і аднагалосна прагаласавалі.

Значыцца, любяія мае, беларуская са-вецкая дзяржава без таварыства заста-лася... Ня казка, а праўда.

Вы, паважаныя грамадзяне, напоўна ўжо зубы сьціснулі, пачуўшы аб такой несправядлівасьці, аб непашане партыі да правоў Беларусаў мець свае кантак-ты зь іншымі народамі. Ня так стра-шна: празь некалькі хвілін той самы Каз-лоў узяў слова і, (што-б вы думалі?) прапанаваў стварыць новае беларускае рэспубліканскае таварыства «дружбы і культурнай сувязі з заграніцай». Так, так, мае любяія. Ня казка, а праўда.

Сябры, як і мы з вамі, думалі, што, можа, гэта памылка нейкая.

Як гэта можна тое самае таварыства на адным паседжаньні ліквідаваць, ды із-ноў яго ствараць? Аднак даражэнькія, савецкая мэханіка — рэч гнуткая... Ба-чыць, стары назоў таварыства ня меў слова «дружба»; пісалася проста: куль-турная сувязь. Як гэта, даражэнькія, жыць без савецкай «дружбы». Хіба ня ведама, якія «дружаскія», «сяброўскія» пасьлугі, які «гуманізм» і «любоў» да ча-лавека выказалі нашыя савецкія гаспа-дары, ну, скажам, де Вугорцаў, усход-ніх Немцаў, або Палякаў? Цэлыя арміі з танкамі ды авіяцыйй «гасцявалі»

Перасавачная залезная заслона

(Працяг з 3-ай бач.)

Варта тут прыгадаць яшчэ адзін ма-ленькі эпізод. Асноўная маса савецкай дэлегацыі была разьмешчаная на гэтак званым «Мэсэрглендэ» — на пляцы, дзе звычайна адбываюцца розныя між-народныя выстаўкі. Даступіцца да дэ-легатаў было там бадай немагчыма. За-ходнія журналістыя, якія хацелі пага-варыць із савецкімі дэлегатамі, мусілі мець адмысловы дазвол. Калі-ж такі дазвол ім і ўдавалася атрымаць, дык кожны іхны крок быў кантраляваны. Гутарыць бесьперашкодна, сам-на-сам, можна было толькі з адной катэгорыяй людзей — з прадстаўнікамі гэтак звана-га «адміністрацыйнага пэрсаналу», інакш кажучы — з «добранадзейнымі», праве-ранымі наглядчыкамі. Толькі гэтыя лю-дзі маглі свабодна выходзіць у горад па адным, кожны дзень есьці ў добрых рэ-старанах. Гэта была адзіная катэгорыя, што мела ўдавал грошай. Іншыя-ж ат-рымкоўвалі па 20 аўстрыйскіх шылінгаў у дзень — няпоўных чатыры рублі.

Перад уваходам у палаткавы лягерь, дзе былі разьмешчаныя савецкія дэле-гаты, стаіць групка людзей — тры аў-стрыйскія студэнты і адзін — як пазь-ней выявілася з гутаркі — журналіст. Яны акружылі чалавека ў сьветла-сінім касцюме, які вяртаўся з гораду ў лягерь. Па ягонай разьвязнасьці было відаць, што пры абдзе ён, як кажучы, «дзюб-цуў» не адну шклянку аўстрыйскага ві-на. Ягоны век — за саракоўку — гава-рыў сам за сябе. Няцяжка было пазнаць у ім наглядчыка. Ён ахвотна ўступіў у гутарку. Панямецку гаварыў ён вельмі добра. Аўстрыйскія студэнты казалі, што яны хацелі-б пагутарыць і пады-скутаваць шчыра, ад душы з удзельні-камі Фэстывалю, але іх ня пушчаюць у лягерь.

— Дык чаго-ж? Дыскутуйце вось са мною, — Дзядзька зашпіліў гузік пі-нжака, як быццам рыхтуючыся да вы-хаду на сцэну.

— Ды мы хацелі-б пагутарыць з на-шымі аднагодкамі, з маладымі — не бяз гіроні адказаў адзін із студэнтаў. — А мы ўсё сустракаем толькі такіх, як Вы...

— Іншыя занятыя.

— Дазвольце, — умяшаўся журналі-сты, — мне вось, як журналістаму, па-шчасліцца пабыць паўтадзіны ў вашым лягеры. Пачуць, прызнацца, я там нічо-

там... і цяпер «гасцююць»... Што крыві шмат пралілі, дык, любяія мае, ня наша справа кажуць. Партыя ведае, як да «дружбы» прывучаць трэба. Хіба нас з вамі, паважаныя, дрэнна такім споса-бам партыю любіць навучылі?..

Не, справу «дружбы і сяброўства» трэба ў такіх культурных сувязях асаб-ліва падкрэсьліць! Хай ведаюць якое шчасьце мець культурныя сувязі ды яшчэ і «дружбу» з Савецкім Саюзам! Хай ведаюць ды на вус намятаваюць. Тут, даражэнькія, ня ў слове, а ў цэлым прынцыпе справа. А бальшавікі, як ве-дама, за прынцып галаву аддаць мо-гуць... Вось так, значыцца, беларускае рэспубліканскае таварыства культурнай сувязі з заграніцай і было зьліквідава-нае, а беларускае рэспубліканскае тава-рыства «дружбы» й культурнай сувязі — створанае.

І хто-б, думалі вы, стаў на чале гэтага новага «дружбалоубнага» і сяброўскага таварыства? Здагадваецца? Той самы Казлоў, крамлёўскі падлізьнік. І вы-бралі яго тыя-ж самыя сябры аднаго-ласна й навет з «працільнымі воплеска-мі». А ў Казлова лоб цьвярды, але вуха выстрае і нос на ветры трываць ён умее: сябруе пакамунаваная тэх-нізм напалетарску разумее. Родная партыя навучыла яго.

Ня казка, а праўда!

Што-ж дае нам, паважаныя грамадзя-не, гэтая дыялектычная падтасоўка? Хі-ба Беларусам цяпер лягчэй «навязваць» культурныя сувязі з заграніцай? Не, да-ражэнькія. Ніводнай культурнай рэпрэ-зэнтацыі БССР і пасля гэтага шахіру-махіру ня бачылі ў вольным сьвеце...

М. Травень

АБВЕСТКА

НІВОДНАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ, ТАВАРЫСКАЯ І СЯМЕЙНАЯ ўРАЧЫСТАСЬЦЬ НЕ ПАВІННА АДБЫЦІ БЯЗ ЗБОРУ СЯРОД ПРЫСУТНЫХ АХВЯГАЎ НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»!

га не пачуў, акрамя трафарэтных фра-заў. І ў мяне ўзьнікла пытаньне: чаму і савецкую дэлегацыю, і іншыя дэлега-цыі з падкамуністычных краінаў трыма-юць гуртам? Вы-ж хіба прызнаеце, што арганізаваным крыкам «Мір і дружба!» нельга дасягнуць таго, што можа даць свабодны кантакт і абмен думкамі. Гэта, хіба, спрычынілася-б куды больш да ўзаемаразуменьня й прыязні?

Чалавек у сінім касцюме цынічна ўхмыльнуўся:

— На ўсё ёсьць прычыны. Мы трыма-ем сваіх разам, бо баімося эпідэміі.

— Эпідэміі! Дазвольце! Дык-жа у гур-це куды большая небясьпека эпідэміі!

— Га-га-га, — разрагатаўся савецкі дэлегат у двукосьці, — эпідэміі бываюць усялякія...

Ён тут-жа спаважнеў, праклінаючы, напэўна, у душы аўстрыйскае віно. — Ну, мне пара, — заявіў ён суха і падаў-ся ў лягерь.

Хіба ня трэба растлумачваць нашым чытачом, якую эпідэмію меў на ўвазе

Бальшавіцкія парадоксы

У часе свайго побыту ў Злучаных Шта-тах Флор Казлоў наведваў фабрыку аў-тамабіляў у Дэтройце. Калі яму казалі, што фабрыка Джэнэрал Мотор выраб-ляе 150 матораў у кожную гадзіну, Каз-лоў ганарліва заўважыў: «Што дзіўнага ў гэтым? Дзесяць год таму я працаваў на ленинградскім трактарным заводзе, які выпускае адзін трактар за мінуту».

Калі паверым Казлову і палічым, колькі трактароў выпусціў гэты завод за дзесяць гадоў, дык атрымаем вельмі паважны лікі. Прыпусцім, што завод працуе толькі 8 гадзін у дзень, а пра-цоўны тыдзень толькі 5 дзён, дык і у гэ-тым выпадку атрымаецца, што толькі адзін завод выпусціў больш за 150 ты-сяч трактароў у год; за дзесяць гадоў — каля двух мільянаў. А з увагі на тое, што ў Савецкім Саюзе трактарных заво-даў шмат, прынамся, адзін на рэспублі-ку, дык трэба было-б спадзявацца, што там на палёх цяжка разьмінуцца трак-тару з трактарам.

А як-жа ёсьць у сапраўднасьці? 171-шы нумар «Звязды» амаль цал-кам запоўнены артыкуламі, у якіх вы-казваецца непакой з прычыны нізкіх тэмпаў збору ўраджаю. Напрыклад, у артыкуле пад крыклівым загалоўкам «Днём і ноччу ўбіраць ураджай», аўтар шчыра прызнаецца, што збор ураджаю і здача прадукцыі дзяржаве ў Беларусі адбываецца вельмі дрэнна. Галоўнай прычынай гэтага ёсьць тое, што сельска-гаспадарчыя машыны — камбайны і жніяркі — не адрамантаваныя. Такое становішча з сельскагаспадарчай тэхні-кай не ў адным ці двух раёнах, але блі-зу ўва ўсёй Беларусі. Пра гэта зусім вы-разна (асабліва ў апошнім часе) піша «Звязда» і іншыя беларускія газэты.

У іншым артыкуле гэтай самай «Звяз-ды» старшыня калгасу «Перамога» Ту-раўскага раёну ганарыцца, што ў яго-ным калгасе уборка ўраджаю ідзе добра, але адначасна ён прызнаецца, што, «на палі выйшлі жнеі»... Прыгаданы стар-шыня калгасу тлумачыць, які ён дасяг-нуў гэтых «посьпехаў». Вось ягоныя словы:

«Вялікая заслуга ў гэтым агітатараў брыгады, якія сваечасова і апэратыўна расштурхвалі хлебарабам новыя задань-ні, якія сталі перад рэспублікай у сувязі з чарговым пленумам ЦК КПСС...»

Вельмі сумліўна, што гэтыя «растлу-мачваньні» агітатараў пераканалі і на-тхнілі беларускіх сялян на поспехі... Маральныя «апэратыўны» ціск агітатараў змусіў беларускіх сялянаў выйсці з сярпамі і косамі і «дабіцца посьпехаў»!

Але дзе-ж гэтая разьрэклямаваная тэх-ніка, якой так хваляцца бальшавіцкія валадары, як, напрыклад, Казлоў у Амэ-рыцы.

У Беларусі ёсьць ведамы трактарны завод «Беларусь», які вырабляе трактары пад гэтым назовам. Але, як бачым, у Беларусі іх не стае.

Гэта-ж самая «Звязда» нядаўна гана-рылася, што беларускія трактары і ма-шыны «гудуць на палёх і дарогах Кітаю, Індыі, Афганістану, В'етнаму» і г. далей. Але ў Беларусі, які піша кожнага дня «Звязда», «на ўчасткі выйшлі жнеі»...

Да 31-га ліпеня 59-га году Савецкі Са-юз даў Вугоршчыне 12 тысяч трактараў, якія перад гэтым былі прызначаныя на цалінныя землі. Машыны Савецкага Са-юзу, як слухна прызнаецца «Звязда», ідуць у розныя краіны, дзе крамлёўскія дыктатары імкнуцца рабіць свае ўплывы і ствараць міжнароднае напружаньне. У тым лку ідуць і трактары «Беларусь».

Але на беларускіх палёх сьвішча каса і трашчыць крывы серп.

Парадокс, пра які варта падумаць...

падпіты прадстаўнік дзяржаўнай бясь-пекі.

Акрамя фізычнага тэрору, існуе і тэ-рор духовы. Адна з ягоных формаў — не дапушчаць да кантакту зь інакш ду-маючымі, да свабоднага абмену думка-мі. Для моладзі вольнага сьвету, Венскі Фэстываль быў наглядным доказам таго, што калі ў камуністычных краінах фі-зычны тэрор паслабеў, дык духовы тэ-рор лютуе далей.

Ул. Н.

УШАНАВАНЬНЕ 3-ІХ УТОДКАЎ

СЬМЕРЦІ Я. КОЛАСА

У ЛЭС АНДЖЭЛЭС

У нядзелю 16 жнівня, у доме спадар-ства Клішэвічаў, адбылася зборка Бела-русаў, прысьвечаная памяці Якуба Ко-ласа. Зьмястоўны рэфэрат аб жыцьці й творчасці Коласа прачытаў паэта Ул. Клішэвіч, багата ілюстручы яго вы-тэрымкамі зь вершаў і з духу найважней-шых твораў Коласа — «Новай Зямлі» і «Сымона Музыкі».

Пасьля рэфэрату былі дэклямацыі вершаў Я. Коласа. Удала дэклямавалі дзеці Алёша Клішэвіч і сёстры Ірэна й Нюся Стус. Зборка закончылася суполь-ным пачастункам.

Прысутны

ПІКНІК АДЗЕЛУ БАЗА

Управа аддзелу БАЗА С.-Рывэр — Нью Брансвік, дня 4-га ліпеня г. г. ла-дзіла III-ці гадавы пікнік, які адбыўся ў прыгожым месцы Triangle Bowling Center, Helmeta, N. J. На пікніку быў багаты буфэт зь беларускімі закускамі, танцы пад добрую аркестру й гульні для дзя-цей. Удала прайшла лятарэя, якую зар-ганізаваў мясцовы адзел ЗБМА.

Варта адзначыць, што на пікніку ад-быўся продаж беларускіх кніжак, якую правёў прадстаўнік газэты «Баць-каўшчына» сп. Б. Даніловіч. Усе кам-плеты кніжак выдавецтва «Бацькаў-шчыны» былі выстаўлены на асаблівым месцы для продажу нашым суродзічам.

Акрамя сяброў БАЗА і Жаноцкае Сэкцыі аддзелу, на асаблівую падзяку заслугоўвае сп. П. Швэд і аддзел Бела-рускае Моладзі.

Увесь даход з пікніку цалкам пе-раданы на патрэбы Беларускае Права-стаўнае Аўтакеф. Царквы імя Жыро-віцкае Вожае Маці ў Нью Брансвіку.

А. К.

ПАДЗЯКА

Усім прыяцелям і знаёмым складаем шчырую падзяку за аказанае спаўчуч-цё ў так цяжкой для нас хвіліне — стра-це дарагога нам мужа і бацькі.

Вера Кабушка зь дзяцямі

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:

Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

АРГЕНТЫНА:

Asociacion Bielorusa en la Argen- tina, Calle Coronel Sayos 2877, Valentin Alsina, p-cia Buenos Aires.

АЎСТРАЛІЯ:

Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St, Croydon, N. S. W.

Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.

Mr. M. Nikan, 14 Steel St, Spotswood—Melbourne, Vic.

Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗІЛІЯ:

Mr. C. Cimafejczyk, Prasa 76, Tiridenties, Curitiba — Parana.

ЗАДЗІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:

Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.

Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.

Mr. Ul. Duniec, 814 Brayton Ave., Cleveland 13, Ohio.

КАНАДА:

Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto, Ont.

ФРАНЦЫЯ:

Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.

Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Mouvauz (Nord).

